

anatómiája, fiziologiája s leíró természethistóriája köréből; indít irodalmi kimutató és ismertető rovatot és ad apróbb közleményeket is. A «Aquila» már a vonulási tünet természeténél fogva is a nyelvszabadság alapján áll, a nélkül azonban, hogy a magyar nyelv előjogait érintené vagy érinteni engedné.

Mint a II-dik nemzetközi madártani Congressus munkálatainak magyar részről való örököse, a magyar madártani központ csere útján terjeszti azokat az irodalmi termékeket, a melyek a mondott Congressus alkalmából keletkeztek s a kir. magyar vallás- és közoktatásügyi kormányzat intézkedése folytán a központ kezelése alá bocsáttattak. A csereviszonyban fősúlyt fektet a tisztán ornithologiai irodalomra.

A folyóirat fejlődése, így sorsa, függ attól a pártolástól is, a melyben az ornithologia művelői szellemileg, pártolói pedig anyagilag részesíteni fogják. Egy épp oly fontos, mint tárgyánál fogva az «amabilis scientiá»-val vetekedő tudomány ágról lévén szó, reménylem és kérem a támogatást; az a mi az intézetre tartozik, minden körülmények között meg fog történni.

Budapesten, 1894. május 31-én.

*Herman Ottó,*  
országgyűlési képviselő,  
a M. O. K. tiszt. főnöke.

### A magy. ornith. központ, szervezete, eszközei és berendezése,

külön tekintettel a madarak költözködésére.

GAAL GASTON-tól,  
a M. O. K. első önkényesétől.

A magyar ornithologiai központ szervezete, Herman Ottó ajánlatára és Szalay Imre miniszteri tanácsos előterjesztése alapján, a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministeriumtól egyelőre következőkép állapítottatott meg:

A központ tisztikara áll:

Egy tiszteletbeli főnökből; betölti ez idő szerint Herman Ottó, országgyűlési képviselő.

Egy assistens-ből; betölti Jablonowski József, egyszersmind a magy. kir. áll. rovarani állomásnál assistens.

Egy önkéntes (volontaire)-ből; betölti Gaal Gaston.

Fenntartja egyuttal a nméltóságú ministerium a jogot magának, a központ tisztikarát a főnök előterjesztésére a szükséghez képest kiegészíteni.

mie, Physiologie und descriptive Naturgeschichte der Vögel beziehen; auch soll der Literatur und den Notizen Raum gewidmet werden. Die «Aquila» anerkennt die Freiheit der Sprachen, ohne eine Schmälerung der Vorrechte der ungarischen Sprache zu üben oder zu gestatten.

Als Erbe der Arbeiten des II-ten internationalen ornithologischen Congresses, verbreitet das Institut die literarischen Ergebnisse desselben im Tauschwege, vor Allem für rein ornithologische Publicationen. Die Berechtigung hiezu hat dem Institut das königl. ung. Ministerium für Cultus und Unterricht ertheilt.

Die Fortentwicklung, sonach auch das Schicksal dieses Organes, hängt von der Unterstützung ab, welche demselben geistig seitens der Fachmänner, materiell seitens der Freunde der Ornithologie zu Theil werden wird. Es handelt sich um einen ebenso wichtigen, als mit Rücksicht auf den Gegenstand, mit der Beliebtheit der «Scientia amabilis» wetteifernden Wissenszweig: ich hoffe und erbitte mir also diese Unterstützung. Was die Aufgabe des Institutes ist, an dessen Vollzug wird es nicht fehlen.

Budapest den 31. Mai, 1894.

*Otto Herman,*  
Reichstags-Abgeordneter,  
h. Chef der U. O. Centrale.

### Die Ungarisch Ornithologische Centrale, ihre Organisation, ihre Mittel und ihre Einrichtung, mit besonderer Berücksichtigung des Zuges der Vögel.

VON GASTON v. GAAL,  
I. Volontair der U. O. C.

Die Organisation der U. O. C. wurde auf Antrag von Otto Herman und auf Grund des Referates des Ministerialrates Emerich von Szalay durch das hohe Ministerium für Cultus und Unterricht vorläufig wie folgt präcisirt.

Das Personale besteht aus:

einem honorär Chef; derzeit Reichstags-Abgeordneter *Otto Herman*;

einem Assistenten; derzeit *Josef Jablonowski*, zugleich Assistent der kön. ung. Entomologischen Station;

einem Volontair; derzeit *Gaston Gaal de Gyula*.

Das Ministerium behält sich das Recht vor, auf Vortrag des Chefs der Centrale das Personale zu ergänzen.

A személyzet egyszersmind az «*Aquila*» szerkesztősége is, melyhez mint főmunkatárs *Dr. Madarász Gyula*, a magyar Nemzeti Múzeum madártani osztályának öre, csatlakozik.

\*

Az intézet eszközei első sorban a magyar nemzeti múzeum összes gyűjteményei, laboratóriuma s könyvtárai, miket az intézet miniszteri határozat értelmében mindenkor szabadon használhat. Ezek az intézet általános eszközei.

Nem kevésbé fontos az intézet speciális adatgyűjteménye, melynek főcélja: a madárvonulás jelenségeinek és mozzanatainak tudományos megállapítása. E gyűjtemény magában foglalja nagy részét a (tavaszi és őszi) vonulási adatoknak, melyek az ó-világra vonatkozólag ez ideig publikáltattak. Ezekből az adatokból, azokon kívül, a melyeket de Selys-Longchamps és Rabé közrebocsátott, a franciaországiak hiányzanak, miket mindezideig nem sikerült megszerzeni.

Adatait az intézet két főcsoportra osztja: magyarországiakra és külföldiekre. E főcsoportokban ismét külön-külön kezeltetnek az őszi: elvonulási, s a tavaszi: érkezési adatok.

A magyarországi adatgyűjteményt alkotják:

1. Az 1891-iki Congressusig különféle magyar és más megfigyelőktől összegyűjtött s részben publikált, részben kéziratban maradt vonulási adatok. Ezek az úgynevezett: «történeti adatok».

2. A II. nemzetközi congressus érdekében a magyar tudományos bizottságnak, s az általa berendezett országos megfigyelési hálózatnak tervszerűleg véghezvitt megfigyelési adatai — 16 állomás —; azonkívül a magyar kir. erdőhatóságok megfigyelései — 223 állomás.

3. Harmadsorban az ornithologiai központ megalakulása óta, a köréje önkéntesen csoportosuló egyes megfigyelőktől eredő megfigyelési adatok.

A külföldi adatgyűjtemény magvát azok az adatok alkotják, miket az intézet főnöke, Herman Ottó országgyűlési képviselő irt ki 1893. év tavaszán a *Blasius*-ok braunschweigi könyvtárában s a melyeket az intézetnek használatra átengedett; ezek az adatok az egész ornithologiai irodalomból és fontos kézirati feljegyzésekből vannak merítve, melyeknek gyűjtését, czédulázását az intézet tisztikara folytatja.

Dieses Personale bildet zugleich die Redaction der «*Aquila*», der sich *Dr. Julius von Madarász*, Custos der ornith. Abtheilung des ungarischen National-Museums, als Hauptmitarbeiter angeschlossen hat.

\*

Die Mittel des Institutes bilden in erster Reihe die Sammlungen, Bibliotheken und das Laboratorium des ungarischen Nationalmuseums, welche die Centrale auf Grund ministerieller Verfügung stets frei benützen kann.

Von nicht geringerer Wichtigkeit ist die specielle Datensammlung der Centrale, deren Hauptaufgabe die wissenschaftliche Präcisierung der Erscheinungen und Momente des Zuges der Vögel ist.

Den Bestand dieser Sammlung bildet ein grosser Theil der Frühjars- und Herbst-Zugsdaten, welche sich auf das Gebiet der «Alten Welt» beziehen und bis jetzt publiziert wurden. Mit Ausnahme der durch de Selys-Longchamps und Rabé publizierten französischen Daten, fehlt in der Sammlung Frankreich ganz, dessen Daten leider nicht beschafft werden konnten.

Die Daten theilt das Institut in zwei Hauptgruppen: in die ungarische und in die ausländische Gruppe. Innerhalb der Hauptgruppen bilden besondere Untergruppen die Ankunfts- (Frühjars) und Abzugs- (Herbst) Daten.

Die ungarische Datensammlung besteht aus:

1. Jenen Daten, welche bis zum II-ten int. ornith. Congress durch ungarische und andere Forscher und Beobachter gesammelt, publiziert oder im Manuscript aufbewahrt wurden. Dies sind die sogenannten «Historischen Daten».

2. Aus den Daten des aus Anlass des II-ten int. ornith. Congresses durch das ungarische wissenschaftliche Comité zusammengestellten Beobachtungsnetzes — 16 Stationen —; ausserdem aus den Daten der kön. ung. Forstämter — 223 Stationen.

3. Aus den Daten der freiwilligen Kräfte, welche sich der Ung. Orn. Centrale affiliirten.

Den Hauptstock der ausländischen Daten bildet jene Sammlung, welche der Chef des Institutes, R. A. *Otto Herman* im Frühjahr 1893 in der Bibliothek *Blasius* in Braunschweig beschafft und dem Institute zur Verfügung gestellt hat. Diese Daten wurden aus allen zugänglichen Publikationen und auch aus wichtigen Manuscripten geschöpft; die Ergänzung derselben besorgt nun das Personale des Institutes.

Az ily módon összegyűjtött, mondhatni tekintélyes anyag (*több mint 200,000 adat*) könnyű s célszerű kezelhetősége szempontjából az intézetnek különleges *berendezésre* volt szüksége, melyet alábbiakban van szerencsénk ismertetni.

\*

Hogy a nagy adathalom, az intézet más-más célja érdekében, akár a dátumok, akár a fajok, a szerzők vagy a helyek szerint könnyen és biztosan csoportosítható, tehát feltalálható legyen, az adatoknak úgynevezett szétcézdelúzása vált szükségessé, még pedig a következő forma szerint: Minden egyes megfigyelési adat egy-egy külön czédulára vezetett, annak felső jobb sarkán a megfigyelő, illetőleg szerző nevével s a megfigyelés évszámával. A czédula közepére jön a madárfaj neve, melyre a megfigyelés vonatkozik, közvetlen alája a megfigyelés napja, s a czédula alsó jobb sarkára a hely neve, melyre a megfigyelés vonatkozik.

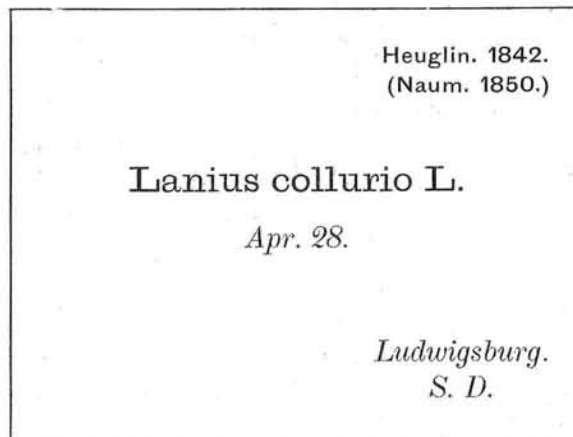
Könnyebb áttekintés céljából ide mellékeljük kicsinyítve egy ily czédula másolatát.

Die leichte und sichere Handhabung dieses schon jetzt bedeutenden Materiales (circa 200,000 Daten) erforderte eine ganz specielle Einrichtung des Institutes, deren Beschreibung nun folgt.

\*

Damit die Masse der Daten den verschiedenen Zwecken des Institutes entsprechend, nach Zeit Species, Auctoren und Beobachtungspunkten sicher und leicht gruppiert, beziehungsweise das Auffinden gesichert werde, erhielt jedes einzelne Datum einen besonderen Zettel. Rechts oben steht der Name des Beobachters und das Jahr der Beobachtung, darunter der lit. Nachweis; in der Mitte steht der Name der Species, darunter der Tag der Beobachtung, endlich rechts unten der Beobachtungspunkt.

Zur leichteren Übersicht ist hier ein Musterzettel (verkleinert) beigegeben.



Nagysága: 8 × 11 □  $\frac{1}{m}$

Größe: 8 × 11 □  $\frac{1}{m}$

S. D. = Süd-Deutschland.

Ekként lesznek az összes megfigyelési adatok czédulázva, s a czédulák erre berendezett fiókos szekrényeinkbe a szerzők szerint betűrendben elhelyezve. Még pedig a tavaszi adatok a hivatalterem bal, s az őszi adatok a terem jobb felén álló szekrényekbe.

Hogy azonban a czédulák eredeti betűrendes helyükre feldolgozás után visszasorozhatók legyenek, s másrészt, hogy a munka is, melyből az adat kivételt, bármikor megállapítható legyen, szükségesnek mutatkozott címezczédulák készítése, melyek alatt az egyes szerzők egy-egy munkájából kiirt adatok a madárfajok nevei

Die Daten werden nach Auctoren gruppiert und nach letzteren in alphabethischer Folge in entsprechende Fächer der Schubladen eingeordnet. Der Tischkasten für die Ankunftsdaten steht links, jener für die Abzugsdaten rechts im Amtslokale des Institutes.

Damit jedoch die Einreihung der Daten nach jeder Gebrauchsname an ihrem Ort sicher vollzogen, so auch das Werk, welchem das betreffende Datum entnommen wurde sicher bestimmt werden könne, bekommt jede Datengruppe einen Spiesszettel mit voller Angabe des Auctors und des Werkes, worunter dann die betreffende

szerint betűrendben vannak csoportosítva, s kemény kartonra gummi szalaggal átkötve.

Ide mellékeljük mintául az elébb közölt Lan. collurio czédula czímlapját, mely alá az illető adatesoport be van sorozva.

Daten in alphabetischer Anordnung der Species vermittelst eines Gummizuges an einen steifen Karton zusammen gefasst werden.

Es folgt hier als Muster der Spiesszettel für die Datengruppe, welcher die Beobachtung des Lanius collurio entnommen wurde.

**Heuglin, Th. von:** Beobachtungen  
über Zug und Strichzeit der in *Süd-*  
*Deutschland* vorkommenden Vögel.

Naumannia, 1850. p. 61.

Nagysága: 8×11 □  $\frac{1}{m}$

Grösse: 8×11 □  $\frac{1}{m}$

Ez alatt a czímlap alatt vannak, mint már említém, «betűrendben» az összes fajok, mikről Heuglin fentebbi értekezésében adatokat közöl.

Így bármely fajra van is szükségünk, azt az összes csoportokból kivéve, tetszésünk szerint csoportosíthatjuk, feldolgozás után pedig mind-egyiket ismét a maga helyére, azaz: megfelelő czímlapja alá visszasorozhatjuk.

Minthogy az intézet a vonulás jelenségeit, mint mozgási tüneményt az idő és tér számbavétele mellett iparkodik nyilvántartani: az idő szerint pontosan megjelölt adatok gyűjtésével együttesen fejleszti a megfigyelési pontok földirati — északi szélesség, keleti hosszúság — meghatározásait is, a melyekből a magyar hálózatokra nézve már teljes, a külföldi pontokra nézve meglehetősen gyűjteménye van.

Mindezekon kívül az intézet azon van, hogy a madarak költözködésére vonatkozó egészen speciális könyvtárt is teremtsen.

De nemcsak a specifikus vonulási adatok azok, a melyeket az intézet felkarol, hanem tekintettel van azokra a kimutatásokra is, a melyek más célból bocsáttattak közre; így azokra az enumeratiókra, a melyek egyes területek ornisára vonatkoznak s inkább az ornithographia érdekében adattak ki; de sokszorosán, a szerzők szándéka nélkül is, sok becses vonulási vagy — téli, nyári — tartózkodási adatot szolgáltatnak.

Unter diesem Spiesszettel sind alle Daten in alphabetischer Reihenfolge der Species enthalten, welche Heuglin in der angeführten Abhandlung publiziert hat.

So ist es möglich, dass jede beliebige Species den Auctoren-Gruppen entnommen, behandelt und wieder an Ort und Stelle eingereiht werden kann.

Nachdem die U. O. C. die Erscheinung des Vogelzuges nach Zeit und Raum in Evidenz zu halten bestrebt ist, geht mit den Zugdaten parallel die Sammlung der geographisch bestimmten Beobachtungspunkte nach nördlicher Breite und östlicher Länge. Die Sammlung der bekannten ungarischen Beobachtungspunkte ist vollständig, jene der ausländischen schon ziemlich bedeutend.

Ausserdem ist das Institut bestrebt eine Fachbibliothek zusammenzubringen, welche möglichst Alles enthalten soll, was sich auf den Zug der Vögel bezieht.

Das Institut berücksichtigt jedoch nicht nur die eigentlichen Zugdaten, sondern auch jene Arbeiten, welche andere Zwecke verfolgen, so die Enumerationen der Ornis einzelner Gebiete, welche zwar mehr ornithogeographischen Character haben, oft jedoch — ohne Absicht des Auctors — sehr viel wichtige Zug- oder Aufenthalts-Daten ergeben.

A mi a nomenklaturát illeti, az intézet azt alkalmazza, a melyet Frivaldszky János az «Aves Hungariæ» című, 1891-ben kiadott művében megegyezés alapján fölállított.

### A magyarországi rendszeres madármegfigyelésekről.

JABLONOWSKY JÓZSEF,  
a M. O. K. assistensétől.

Noha a madárphænológiának Magyarországon már régebben is néhány buzgó híve volt, ki a madarak megjelenését megfigyelte és szerzett adatait jegyzékbe foglalta, a madárvonulásnak rendszeres megfigyelése mégis csak 1890-ben kezdődik, a mikor a II. nemzetközi madártani congressus alkalmából erre a munkára az ország egyes vidékein lakó magyar ornithologusok vállalkoztak és azt a congressust előkészítő magyar tudományos bizottságtól kiadott szabályzat\* alapján végre is hajtották. Ugyan abban az esztendőben kezdődött a rendszeres megfigyelés a kir. erdőhatóságok részéről is; de míg az előbbi vállalkozók figyelme a Magyarországon előforduló összes madarakra terjed ki, addig az erdőhatóságok csak a *füsti fecskét* (*Hirundo rustica* L.) és a *gólyát* (*Ciconia alba* L.) figyelték meg.

Az ezen az úton szerzett adatoknak rendkívül nagy tanúsága, a melynek főbb eredménye a II. nemzetközi madártani Congressus főjelentésének harmadik kötetében fog megjelenni, arra bírta a Magyar Ornithologiai Központot, hogy a mennyire azt a jelenlegi korlátolt eszközeivel megteheti, gondoskodjék a rendszeres megfigyelések további folytatásáról. E végből tehát, a mikor a Központ megalakult, egyik legelső teendője az volt, hogy körlevelet intézett mindazokhoz a buzgó magyar ornithologusokhoz, a kik a madárvonulás terén már eddig is működtek és felszólította őket, hogy a Központ vezetése mellett szíveskedjenek e munkát továbbra is folytatni.

E felszólításnak eredménye az volt, hogy a felszólított megfigyelő urak szolgálatukat majd-

Was die Nomenclatur anbelangt, befolgt das Institut jene, welche Johann v. Frivaldszky in seinem Werke: «Aves Hungariæ» 1891 auf Grund erzielter Uebereinstimmung festgestellt hat.

### Ueber das ungarische systematische Beobachtungsnetz.

VON JOSEF JABLONOWSKY,  
Assistent der U. O. C.

Obzwar es in Ungarn schon seit jeher einige Anhänger der Vogelphænologie gab, welche das Erscheinen der Zugvögel beobachtet, und die Beobachtungen gesammelt haben, so hat das systematische Beobachten dennoch erst im Jahre 1890 begonnen, u. z. gelegentlich des II-ten internationalen ornithologischen Congresses, als sich die ungarischen Ornithologen dieser Arbeit unterzogen, und dieselbe im Sinne des von dem ungarischen wissenschaftlichen Comité verfassten Reglements\* auch vollführt haben. In demselben Jahre haben auch die königl. ung. Forstbehörden die systematische Beobachtung durchgeführt; doch während die ersteren Beobachter ihr Augenmerk allen in Ungarn erscheinenden Zugvögeln zugewendet haben, hatten die letzteren Behörden nur die *Rauchschwalbe* (*Hirundo rustica* L.) und den *Storch* (*Ciconia alba* L.) beobachtet.

Das auf diese Art erworbene lehrreiche Resultat, wovon ein Theil im demnächst erscheinenden III-ten Bande des Hauptberichtes des II-ten internationalen ornithologischen Congresses publiciert werden wird, hat das Ungarische Central-Bureau dazu bewogen, dass es — soweit es seine jetzigen Verhältnisse gestatten — für die Fortsetzung dieser systematischen Beobachtung Sorge trage. Dem entsprechend hat das Central-Bureau sofort bei Beginn seiner Arbeiten, ein Rundschreiben an alle diejenigen ungarischen Beobachter erlassen, die sich schon auch früher mit der Beobachtung des Zuges befasst haben; diese wurden ersucht, die Arbeit unter der Leitung des Central-Bureau's fortzusetzen.

Der Erfolg dieses Rundschreibens war, dass der grösste Theil der Beobachter seine Mitwir-

\* A madárvonulás megfigyelésére vonatkozó Szabályzat. Budapest, 1890.

\* Statut für die Beobachtung des Vogelzuges. Budapest, 1890. (Ungarisch.) Deutsche Uebersetzung im I. Bande des Hauptberichtes über den II. int. ornith. Congress, 1892 p. 54.